

«Stradow, stanowisko 1. Czesc I.
Ceramika wczesnosredniowieczna»

Монографія Урсули Май, на превеликий жаль, побачила світ вже після смерті авторки. Тяжка хвороба не дала можливості закінчити розпочату роботу, яка є ретельно виконаним і цілком завершеним каталогом. Все ж колегам вдалось випустити у світ першу із задуманої серії робіт, присвячену класифікації ранньосередньовічної страдівської кераміки.

Можна беззастережно погодитись з автором передмови Геленою Поль-Адаміковою, що найбільший внесок представленій науковому загалу праці полягає у спробі новаторського підходу до класифікації і типології середньовічної кераміки. Методика опису і систематизації керамічного матеріалу, запропонована Урсулою Май, може стати прикладом первинного опрацювання керамічних комплексів, а також може бути використана при створенні каталогів по цій категорії археологічного матеріалу.

Зупинимось коротко на схемі опису кераміки, розробленій Урсулою Май, оскільки це має принципове методичне значення. Таблиці з опису кераміки складаються з 18 рубрик. Перші три рубрики включають № об'єкта, № посудини, № інвентарний. Четверта рубрика вказує, яка саме частина посудини, що описується, збереглась. Для цього горщик (на рисунку) за профілем ділиться на 10 частин, в залежності від того, яка з них збереглась, ця і відмічається в даній рубриці. Рубрики 5–6 описують розміри, які відповідають загальноприйнятим в археології обмірам горщика, а саме: чотирьом діаметрам (по вінчику, шийці, плечу і дну) і трьом висотам (загальна висота, висота шийки, висота плеча). Тут слід вказати на деяку неточність в назві окремих частин посудини. Шийкою названо найвузжче місце переходу горла в плече, а вінчиком не край посудини, а фактично її горловину, яка за методикою В. Ф. Генінга називається шийкою, що нам здається більш влучним. Адже край посудини найбільш точно відповідає назві вінчик, хоч треба відмітити, що в традиційній археологічній літературі вінчиком називається верхня частина посудини, фактично її горловина.

Рубрика 7 описує глиняну масу, тут виділено 4 сировинні групи, позначені римськими цифрами, а в їх межах різновиди позначені маленькими літерами латинського алфавіту.

Рубрика 8 систематизує вінчики, диференціація яких серед ранньосередньовічної кераміки настільки велика, що вимагає від дослідника чималих зусиль, до того ж саме ця деталь виявляється найбільш чутливою до хронологічних змін. Типологія вінчиків страдівської кераміки створена у вигляді відкритої системи, що дозволяє поповнювати її новими формами. Групи, позначені латинськими літерами, виділено на підставі форми і ступеня розвитку трьох сторін краю посудини, які за М. Парчевським називаються внутрішньою, зовнішньою і нижньою. В межах групи виділено типи (позначені арабськими цифрами), що відрізняються особливостями форми, інколи кутом нахилу, проте завжди в рамках того самого ступеня розвитку даної сторони краю. Отже, типологія вінчиків насправді відбиває не лише форму власне вінчика, а й форму шийки, її профіль. Такий підхід, як вже відмічалось, є традиційним, проте в ньому криється небезпека непорозуміння між дослідниками у питанні, яку саме частину посудини вважати вінчиком, все, що вище шийки, чи тільки ту частину, яка завершує посудину. Автор рецензованої монографії при утворенні груп враховує ступінь відхилення (профілювання) верхньої частини посудини, що передбачає включення у вінчик і форми шийки. Це добре видно у групах АВ з простими заокругленими або косо зрізаними вінцями. Проте, групи із складнопрофільованими вінцями, з відтягнутими і циліндричними або дугоподібними шийками не піддаються чіткому розподілу на слабо або сильно профільовані. Адже ступінь профілювання шийки визначається кутом її відхилення від вертикальної осі посудини, і він на практиці не зв'язаний з формою вінчика, особливо це стосується гончарної кераміки, що добре видно у групах СДЕ, куди потрапили шийки різного профілювання. Запропонована типологія вінців найбільш повно відбиває форму його зовнішнього краю за М. Парчевським. Наскільки вона відбиває хронологічні зміни страдівської кераміки, покажуть подальші дослідження на рівні порівняльного аналізу.

Рубрика 9 — орнамент. Декоративні мотиви виділено на підставі таких критеріїв: 1 — знаряддя, яким нанесено візерунок; 2 — спосіб використання знаряддя; 3 — використані мотиви; 4 — додаткові подробиці виконання. На підставі цих критеріїв виділено 11 основних груп орнаменту, розміщених по корпусу посудини, а також одну групу орнаментатції по вінцях. Групи підрозділяються на окремі типи за способом поєднання елементів декору.

Рубрики 10–16 містять інформацію про формування посудини, 17 — примітки, 18 — № рисунка із зображенням даної посудини. Отже, інформація, закладена в таблицю, цілком достатня для користування матеріалом з метою його порівняння з іншими керамічними комплексами. Якщо додати до цього, що текст супроводжує 68 прекрасно виконаних ілюстрацій, скомпонованих за комплексами, можна з певністю стверджувати, що на сьогодні ця монографія є

повноцінним каталогом страдівської ранньосередньовічної кераміки. Необхідність видання саме каталогів по такій масовій категорії матеріалу, як кераміка, цілком очевидна. Адже саме вироби з глини найчастіше виступають провідним матеріалом не лише для визначення хронології, а і при відтворенні етно-культурних зв'язків мешканців страдівських поселень. Не дивлячись на цю прописну істину, роботи такого роду практично відсутні в археологічних розробках України. Це значною мірою перешкоджає широкому співставленню керамічного матеріалу на підставі друкованих праць.

В. О. Петрашенко

Одержано 04.01.92